

Peter (Peer) Tilburgs (1915-2002) in concentratiekamp Vught.

Ad Tilborghs, mei 2015

Inleiding

Het boek "Bergeijk in oorlogstijd" ⁽¹⁾ bevat een flink aantal interviews met Bergeijkse mensen die zich nog heel goed konden herinneren wat ze in de oorlogsjaren 1939-1945 hadden meegemaakt. Van deze interviews zijn bandopnames gemaakt. Deze opnames zijn daarna vrijwel letterlijk uitgeschreven en als zodanig opgenomen in dit boek.

Hoofdstuk 12 gaat over de Melkstaking in 1943. De interviewer (Johan Biemans) was met zijn bandrecorder op dinsdag 16 januari 1990 te gast bij Peer Tilburgs. Bij het interview was Peer 74 jaar oud. In mei 1943 was hij 28 en pas een goed jaar getrouwd met Lena van Oirschot. Hun eerste kind, zoon Peter, geboren op 15 februari 1943, was al ruim een maand oud. Peer woonde in bij de familie van zijn vrouw, Van Oirschot aan de Pelterdijk, nu Burgemeester Aartslaan 29.

Op 29 april 1943 kondigde de bezetter totaal onverwacht aan dat 300.000 Nederlandse oud-militairen (die gevochten hadden in mei 1940) zich vrijwillig moesten melden voor krijgsgevangenschap. In 1940 waren ze vrijgelaten, maar in 1943 had Duitsland een tekort aan arbeidskrachten in de oorlogsindustrie. Vooral op het platteland werd toen gestaakt. Op veel plaatsen leverden de boeren geen melk meer, ook in Bergeijk en omgeving.

In cursief zijn gegevens toegevoegd uit andere bronnen, vooral gegevens uit het boek van Godefridus Peeters. ⁽²⁾ Die werd zoals Peter Tilburgs, ook op zondagmorgen 2 mei 1943 gearresteerd, als voorzitter van de R.K. Werkliedenbond Aalst/Waalre.

Paula Jansen- Tilburgs, een zuster van Peer Tilburgs vertelde in 2006:

"Op een gegeven moment weigerden boeren van Bergeijk en Luyksgestel nog langer melk te leveren aan het Stoom. De boeren goten de melk nog liever in de sloot dan aan den Duits te leveren. Het initiatief kwam van het bestuur van de Jonge Boerenstand. Hierin was Peer voorzitter of secretaris? De opgepakten waren te Bergeijk behalve Peer, ook Piet Verhees (gehuwd Trees van Bjenne Jaon- Groenen), te Luyksgestel Nol Moeskops (gehuwd Baudewijns, van café het Smetje) en Harrie Baudewijns (gehuwd Agnes Kox)."

Staking en arrestatie

"Ik had zelf eigenlijk niks met de melkstaking te maken. Want ik was geen boer, maar gewoon werkman, zoals dat heette. Ik had wel een bewijs dat ik boer was, zoals dat toen ging. Toen werd – maar dat wisten we niet – heel het bestuur, de directeuren van de melkfabriek, de besturen van de boerenbond en zo, opgeroepen ter verantwoording van de melkzaken. Ik zat in het bestuur van de Jonge Boerenstand. Die bestond nog wel, maar die mocht je niet meer uitvoeren. Piet Verhees was voorzitter en ik secretaris."

"Toen kwam 's nachts, wij lagen in bed, veldwachter Bekkers, die was hier een man van de politie. Onze vader en ons moeder sliepen voor (*aan de voorkant*) en wij sliepen op de opkamer, zoals dat ging. Ze moesten mij hebben. "Ja", zegt Bekkers, "jij moet mee naar het politiebureau gaan," dat oude politiebureau waar de Woerk [Van Woerkom kledingzaak] nou zit, de oude kazerne van de marechaussee. Ik dacht dat zal niet zo erg zijn, want in die tijd werd er altijd gesmokkeld. Dat deed ik net zo goed als iedereen, je moest wel. En mee kwam ik buiten en daar kwam ik nog twee politiemannen tegen. Met drie man kwamen ze me halen. Die twee die buiten stonden waren wel goeie. Die gingen uit de weg staan zodat ik kon gaan lopen als ik wou. Maar ik was in de verbeelding dat ik naar het politiebureau moest komen vanwege die smokkel of zoiets."

“Op het politiebureau komen naderhand binnen Nol Moeskops, Piet Verhees, Bert van Houts, ene van Glabbeek van De Weebosch, Harrie Roest, ook van de Weebosch. Als ik ooit iemand bang gezien heb, dan was die bang. Ohhh... Harrie Baudewijns van Gestel was erbij, en Nol Verrijt, ook van Luyksgestel. Daar zaten we met acht man. En achteraf bekeken was ik ook niet wijs genoeg toen, want we moesten allemaal een fiets meenemen. Als ik dat geweten had, dan had ik mijn fiets niet meegenomen. Dan was ik wel te voet gegaan, dan was ik wat langer onderweg geweest.”

“Nou zitten we daar goed en wel binnen en naderhand komt burgemeester Magnée binnen. En die kwam de zaak uitleggen, dat we naar Vught moesten. Met de fiets moesten we naar het station van Eindhoven, ieder met een politieman erbij als begeleider. De fietsen bleven in Eindhoven en wij gingen de trein in. In Vught werden we gelost en daar moesten we een heel eind lopen naar het kamp. Daar kwam je aan een grote poort, dat was iets apart, daar liep je zo maar niet weg als je binnen was.”

“Ik vind het nog erg, want de directeuren en de mannen van de boerenbond van heel den omtrek, van Gestel ook, waren allemaal verwittigd, die waren allemaal gevlogen toen ze daar kwamen. Maar Jan Bazzeloen moest eraan. In die tijd was Mol van den Boer de grote man van de streek en directeur Paulussen van het Stoom was toen nog hier. Die wisten het allemaal. Die hoefden er niet heen te gaan. Jan Bazzeloen moest voor den dag komen. Meester van Mierlo was toen de technische adviseur van de boerenstand in Gestel. Die heeft naderhand eerlijk verteld dat hij het wist. Maar wij waren de klos. Ja, Jan Bazzeloen. ⁽³⁾”

Concentratiekamp Vught ⁽⁴⁾

“We kwamen daar 's morgens binnen, ik denk om negen of tien uur. 's Avonds om zes uur stonden we nog op dezelfde plaats, in een rij, in de houding. Niet van plaats geweest. Er zaten mannen boven en die deden allemaal met een mitrailleur over je kop heen om je bang te maken. “Jullie zien het gras vannacht van onderen”, zeiden ze. “We schieten jullie hier allemaal neer. “ Dat waren allemaal van die SS-mannen, geen Duitsers. Dat waren van die goeie, meenden ze dan toch. Wij stonden er met honderden, van heel die dorpen, uit de omtrek. Ik heb nog medelijden met die oude directeuren van andere fabrieken, van zeventig, tachtig jaar, en ouderen van de boerenbond, die stonden tussen ons

in. Naderhand konden ze dan, allemaal met een vaartje, naar een barak en daar moest je je gelijk uitkleden en kreeg je een gevangenispak aan.”

Peer Tilburgs vertelt dat hij een gevangenispak moest aantrekken. G. Peeters, die nagenoeg gelijk met hem in het kamp aankwam, was specifieker. Bij binnenkomst - het was op een zondag - zag hij weinig bedrijvigheid. Hij schrijft: "Hier en daar liepen mannen met een zonderling pakje aan, wit met blauwe strepen en een dito mutsje." De foto is gemaakt in Buchenwald. De gevangenen dragen dezelfde kleding als Peer en zijn metgezellen.

“Alles moest uit en dan gooiden ze daar een hoop oude klompen neer en dan moest je maar zien dat je er gauw een paar had, een linkse en een rechtse. Want meteen zaten ze met die gummistok daar achterop. Ja, die oude mensen, daar heb ik nog medelijden mee. Wij waren nog *hel* genoeg gelukkig, daar gaat het niet over. Er was een gang waar mensen inzaten, daar joegen ze mee, met die mensen. Nou, hopeloos, als je daar zat. 's Nachts kon je in een barak gaan liggen, neven elkaar, kaal op de grond... En daar lagen die oude mensen ook. Hopeloos, als je dat nagaat.”

G. Peeters verhaalt dat hij, lopend op weg naar het kamp, wat ongeveer tegelijkertijd met Peer Tilburgs moet zijn geweest, voor hem twee arrestanten zag lopen: “oude boertjes met zwart gelakte schoenen aan, en een smakelijk pijpje rokend.” Toen hij ze ingehaald had, hoorde hij dat ook zij waren gearresteerd, wegens staking in de zuivelfabriek. Hij vernam dat de een 63 en de ander 61 jaren oud was. “Bij het zien van deze mannen met hunne gekromde ruggen, door de last des levens, doch die voor geen angst of vrees vatbaar bleken te zijn, kreeg ik ook weer nieuwe moed, en al pratende, stapten wij verder en zagen voor ons nog een politiemannet met een arrestant, die bij informatie 15 jaren oud was, ook gearresteerd als staker, melkvervoerder.”

“ 's Anderendaags moesten we voor de dag komen. Toen werd je haar geplukt. Er waren kappers die daar vastzaten en daar werden we door geknipt. Naderhand kon je ginder wijd met een bak wat koffie gaan halen met wat droog brood. Wij hadden nog wat sigaretten, die mocht je toch wel houden. Als er ergens een stompje sigaret lag, raapten de gevangenen dat op. En als ze het niet op konden roken, dan knauwden ze het op. Het was er GVD een half dorp groot. Daar was een plantsoen en alles, daar stond pater De Greeve ⁽⁵⁾, die al voor de oorlog preekte, die stond daar ook te schoffelen.”

Je moest alle keren op appèl komen en je mocht GVD niet weg. Krek gelijk soldaten moesten we in de rij gaan staan en in de houding of anders kreeg je er een. Maar voor ons was dat nog niet zo erg, maar voor die oude mensen, die zaten er ook tussen. “

Naar huis

“Wij zijn er gelukkig maar een dag of drie geweest ⁽⁶⁾. Toen hebben we allemaal moeten opgeven waar we gewerkt hadden, wat voor ambacht je had. Er werden lijsten ingevuld. In Bergeijk gingen ze natuurlijk wel met geweld aan het werk om ons thuis te krijgen. De staking was opgeheven, ze gingen weer wat melk leveren want ze wisten wel dat ze het anders niet klaarspeelden.”

“Toen zijn we maar met de trein en de fiets weer naar huis gekomen, Nol Moeskops was er ook bij, die was toen nog niet getrouwd. Zijn vriendin en mijn vrouw kwamen ons in Westerhoven tegen, maar ze kenden ons gewoon niet meer. Zwart zag je en kaal geschoren. In die tijd had elke boer een muts of pet op, maar die hadden we allemaal in onze zak gestoken. We waren heel *freet* [blij] natuurlijk. Maar als je in Vught geweest was, dan had je niet veel zin meer om te smokkelen. Dan wist je wat er te koop was”.

Voordat een gevangene in Vught een ontslagbewijs (Entlassungsschein) kreeg, moest hij zijn handtekening zetten onder een verklaring die hem werd voorgelezen. Die verklaring had als inhoud:

- 1. dat hij zich niet zou verzetten tegen maatregelen die genomen werden door de bezetter*
- 2. dat hij al zijn ingeleverde voorwerpen terug had gekregen*
- 3. dat hij geen ziekte had opgelopen in het kamp, en daar evenmin een ongeval had gehad*
- 4. dat hij in het kamp goed was behandeld*

Of dat waar was of niet: iedereen ondertekende die verklaring om daarmee de vrijheid terug te kunnen krijgen. Tijdens de bezetting kon je daarom beter niet over je kampevenissen vertellen. Zelfs niet in familiekring. Loslippigheid zou je duur kunnen komen te staan. Een meeluisterende collaborateur zou aangifte kunnen doen van datgene wat hij – in strijd met de “verklaring” - gehoord had. En helaas is Bergeijk tijdens de bezetting ook niet verschoond geweest van verklikkers.

Links

[Website Kamp Vught](#)

[Plattegrond Kamp Vught](#)

Noten

- (1) Bergeijk in oorlogstijd 1939-1945, mei 2015, Johan Biemans, Stichting Eicha Bergeijk, pag. 150-153; met dank aan de auteur voor de toestemming teksten uit zijn boek over te nemen.
- (2) Zes weken concentratiekamp (1943), door G. Peeters, uitgegeven bij gelegenheid van de 86^e verjaardag van de schrijver, Waalre, 21 maart 1982. Druk: Peeters Offset Waalre
- (3) Bazzeloen: korte kiel met lange mouwen, meestal van blauw gestreept katoen, gedragen door iemand van de werkende stand. Vergelijk: Jan met de Pet.
- (4) Kamp Vught was tijdens de Tweede Wereldoorlog het enige SS-concentratiekamp buiten Duitsland. De SS had behoefte aan ruimte omdat de doorgangskampen in Amersfoort en Westerbork de toenemende stroom gevangenen niet meer konden verwerken. In tegenstelling tot andere buitenlandse kampen werd kamp Vught opgezet naar het model van andere kampen in nazi-Duitsland. Het kamp viel ook rechtstreeks onder commando van het SS-hoofdkantoor in Berlijn.
- (5) Henri de Greeve (1892-1974). Aanvankelijk jezuïet maar in 1934 opgenomen als seculier priester in de clerus van het bisdom Haarlem. Een begaafd kanselredenaar. Schreef de graag gelezen stukjes in veel katholieke tijdschriften. Medeoprichter van de Bond zonder Naam (verbeter de wereld, begin bij jezelf). Onder het katholieke volk uiterst populair met zijn wekelijks radiopraatje bij de KRO. In januari 1941 gearresteerd en gevangen gehouden tot medio 1944.
- (6) Zes dagen, om precies te zijn:

Zondag 2 mei 1943

Arrestaties en aankomst kamp Vught; inname persoonsbewijzen; verhoor; ze krijgen van SS-man te horen dat ze saboteurs zijn, allen zullen worden gefusilleerd; naar barak (blok) 1, het "postkantoor", bediend door gevangenen ("mannen met een zonderling pakje aan, wit met blauwe strepen, en een dito mutsje op, op de linkerborst een nummer, waaronder een driehoekig lapje van rode of zwarte stof").

Maandag 3 mei 1943

Eerste keer eten: "het gerecht bestond uit enkele ongeschilde aardappelen, aan verschillende hingen nog de scheuten, ongeveer 'n vinger lang".

Dinsdag 4 mei 1943

Verhoor door SS-officier; gearresteerden worden gesplitst; 43 uit Noord-Brabant; mededeling "jullie mogen morgen naar huis".

Woensdag 5 mei 1943

Mededeling dat ze "morgen naar huis mogen" een misverstand is; ze worden overgeplaatst naar een andere barak; ze worden met vele anderen voorzien van het zonderlinge gestreepte pakje en mogen klompen uitzoeken; worden kaalgeschoren; naar barak (blok) 18; op vraag aan officier wat dit te betekenen heeft, het antwoord: "morgen wordt beslist over jullie leven of dood".

Donderdag 6 mei 1943

Drie keer per dag appel. Oefenen rijen formeren, marcheren, het gelijktijdig op- en afzetten van de muts. Verhoor; gevangenen worden opnieuw verdeeld in groepen; circa 120 á 130 personen treden naar voren op de vraag "welke personen zijn gearresteerd in verband met de staking in de zuivelfabrieken?" Hen werd verder niets gevraagd; deze groep krijgt te horen dat ze de volgende dag naar huis mogen.

Vrijdag 7 mei 1943

Godefridus Peeters (2) ziet de groep stakers 's-morgens in alle vroegte vertrekken, terwijl hij op appel staat. In zijn boek maakt hij niet duidelijk waarom hij hierna nog vijf weken in het kamp wordt vastgehouden.